

SHARENTING KAVRAMI VE VELAYET HAKKI KAPSAMINDA DEĞERLENDİRİLMESİ

THE CONCEPT OF SHARENTING AND EVALUATION WITHIN THE SCOPE OF CUSTODY RIGHTS

Miray ÖZER DENİZ ¹

¹ Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Adana, Türkiye

ÖZET

İngilizcede paylaşmak anlamına gelen “share” ile ebeveynlik anlamına gelen “parenting” kelimelerinden türetilerek oluşturulan “sharenting” kavramı, ebeveynlerin çocuklarının ses, görüntü ve deneyimleri gibi bilgilerini sosyal medyada paylaşması anlamında kullanılmaktadır. Yapılan araştırmalar göstermektedir ki çoğu ebeveyn, çocuğu aleyine bir zarar doğma ihtimali olduğunu varsaysa dahi çocuğunu sosyal medyada paylaşmaktan kendini alıkoymamaktadır. Ebeveynlerin, çocuğun bilgi ve rızası olmadan, onun hakkında paylaşım yapması velayet hakkının kötüye kullanılıp kullanılmadığı tartışmalarına yol açmaktadır. Velayet hakkı, Türk Medeni Kanunu’nda (TMK) anne ve babanın çocukların kişilik ve mal varlıklarına ilişkin bakım ve koruma amacıyla üstlendikleri hak ve yetkilerin tamamını kapsayacak şekilde düzenlenmiştir. Gerek uluslararası gerek ulusal mevzuat hükümlerine göre, velayet hakkı kullanırken daima çocuğun üstün yararı gözetilmelidir. Çocuğun sosyal medyada paylaşılması konusunda ise anne ve babanın ifade özgürlüğü ile çocuğun kişilik hakkı ve üstün yararı karşı karşıya gelmektedir. Gerek Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme (BMÇHS) gerekse Anayasa hükümlerine göre, çocuğun üstün yararı söz konusu olduğundan anne ve babanın ifade özgürlüğü bu kapsamda sınırlandırılabilir. Sosyal medya paylaşımlarının bir başka görünümü ise bunların ticari kaygılar ile yapılmasıdır. Ebeveynlerin, çocuklarını para kazanmak amacıyla sosyal medyada paylaşması, örneğin çocuk şampuanını kullanırken çekilen videosunu yayınlaması ve bundan para kazanması durumunda, aslında çocuğun çalıştırılması söz konusu olmaktadır. Bu noktada ise BMÇHK ve Anayasanın yanında İş Kanunu hükümleri devreye girmekte ve durum kanuna aykırı bir hal almaktadır. Bir kez internete yüklenen bir iletinin yayılmasının saniyeler aldığı ve silinmesinin neredeyse imkansız olduğu şu günlerde ebeveynlerin özellikle ticari amaçla çocuklarını sosyal medyada paylaşmaması gerekmektedir. Yapılan paylaşımların, çocuğun kişilik hakkını ihlal etmesi durumunda, TMK’da düzenlenen kişilik hakkını koruyucu davalar, çocuk tarafından kayyum aracılığıyla anne ve/veya babaya karşı açılabilir. Bu dava kapsamında hakim, anne ve/veya babanın paylaşım yapmasını kısıtlama, yasaklama, paylaşımlardan elde edilen gelirin iadesine ve hatta velayet hakkının sınırlandırılmasına dahi karar verebilir.

Anahtar kelimeler: Çocuk Hakkı, Paylaşım, Sharenting, Velayet Hakkı.

ABSTRACT

Sharenting is a concept named after words from parenting and share in English. It refers parents who share their childrens’ image, photo or experiences on social media. Researches are shown that even though parents aware of the fact that sharing their children on social media may give damage in some way, they can not keep themselves back. Parents habit of sharing brings up the issue that whether this is abuse of parental right. The right of custody is regulated in the Turkish Civil Code (TMK) covering all the rights and authorisation for the care and protection of the children's personality and property. According to the provisions of both international and national legislation, the best interests of the child should always be considered when using the right of custody. When it comes to sharing the child on social media, the freedom of expression of the parents and the child's personality right and best interests come into conflict. According to both the United Nations Convention on the Rights of the Child (UNCRC) and the provisions of the Constitution, the freedom of expression of the parents may be limited in this context, since the child's best interests are at stake. Another view of social media shares is that they are made with commercial concerns. If parents share their children on social media in order to earn money, for example, they publish a video of their child using shampoo and earn money from it, then the child is actually put to work.

At this point, along with the UNCRC and the Constitution, the provisions of the Labor Law come into play and the situation becomes illegal. In these days when a message once uploaded to the internet takes seconds to spread and is almost impossible to delete, parents should not share their children on social media, especially for commercial purposes. In case the posts made violate the personality rights of the child, the cases that protect the personality rights regulated by the TMK can be brought by the child against the mother and/or father through the trustee. Within the scope of this case, the judge may decide to restrict or prohibit the mother and/or father from sharing, to return the income obtained from the shares, and even to limit the right of custody.

Keywords: Custody Rights, Rights of the Child, Share, Sharenting.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Miray ÖZER DENİZ, Arş. Gör. Dr., Çukurova Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Adana, Türkiye **E-mail:** ozermiray@yahoo.com

Bu makaleye atf yapmak için / Cite this article: Özer Deniz M. (2022). Sharenting Kavramı ve Velayet Hakkı Kapsamında Değerlendirilmesi. *The Journal of World Women Studies*, 7(1), 108-112. <http://doi.org/10.5281/zenodo.7460889>

GİRİŞ

Share ve parenting kelimelerinden türetilmiş sharenting kavramı, paylaşan ebeveynlik olarak dilimize çevrilebilir (Akpınar/Paylan/Etlik/Erus/Karakoç, 2020). Ebeveynlerin, çocuklarına dair sosyal medya hesaplarında paylaşım yapmaları ya da onlara paylaşım yapabilmek adına sosyal medya araç hesapları açmaları bu kavram içerisine girmektedir. Günümüzde, anne babalar kendi sosyal medya hesaplarında, en az kendileri kadar, çocuklarına dair paylaşımlar da yapmaktadır (Canbeldek, 2016).

Bunun nedenleri değişmektedir: bazı ebeveynler, çocuğun yaşadığı olayları kendi hayatından bir kesit olarak görür ve bunun çocuğa ait bir paylaşım olduğunu düşünmez. Örneğin, sosyal medya hesabında çocuğu hastalandığı için uyuyamadığını ve yorgun paylaşılan bir baba, bu paylaşımı ile kendisinin yorgun olduğunu belirten bir paylaşım yaptığını düşünür. Halbuki bu paylaşımında çocuğun sağlığına ilişkin bilgi yer almaktadır ve aslında baba çocuğunu paylaşmaktadır.

Bazı ebeveynler ise çocukları üzerinden kazanç sağlamayı düşünmektedir. Bu çocuğu ile yaptığı aktiviteler sayesinde reklam ve işbirlikleri şeklinde olabileceği gibi doğrudan çocuğa hesap açıp oradan paylaşım yapmasına izin verme veya teşvik etme şeklinde gerçekleşebilir (Erişir- Erişir, 2018). *Instamom* olarak tanımlanan bu kişiler, çocuğuna ve kendi hayatına dair paylaşım yaparak belli bir sayının üstünde takipçiye ulaşarak hesaplarını ticari amaçlar ile kullanırlar. Örneğin, çocuğunun oynadığı oyuncak markası paylaşımlarında etiketleyerek ya da çektiği videoda marka adı zikrederek, markanın etkileşimi artırma karşılığında para kazanmaktadırlar. Başka bir grup ise çocuğu adına bir hesap açıp bunu kendisi yöneterek aynı amaçlar ile sosyal medya hesapları işletmektedir. Esasında bu gibi ticari kaygılar ile yapılan paylaşımlar, diğerlerinden farklı olarak, bir de çocuğun çalıştırılması anlamına gelmektedir. Bunun kanuni sonuçlarına aşağıda değinilecektir.

Çocuk Kurtarma Koalisyonu'na göre, çocukların % 90'ı, 2 yaşına gelene kadar çoktan dijital ayak izine sahip olmaktadır (ChildRescueCoalition, 2018). Burada sıkıntılı olan durum ise çocuğun bu durumun farkında olmaması, süreci yönetememesi ve paylaşımların varlığını fark ettiğinde ise çoktan geç kalınmasıdır (Steinberg, 2017). Avusturya'da yaşanan bir olayda 16 yaşındaki bir çocuk, annesinin kendisine ait fotoğraflarını paylaşmasından rahatsız olarak dava açmıştır. Bu davada mahkeme, hem anne aleyhine tazminata hükmetmiş hem de anneden paylaşımlarını silmesini istemiştir (Habertürk Gazetesi, 2018).

Velayet kavramı hak ve yükümlülükleri içinde barındırarak anne ve babanın çocuklarının şahıs ve malvarlığını korumayı amaçlar. (Dural-Öğüz-Gümüş, 2016; Akyüz, 2009; Öztan, 2015; Özden Özer Taşkın, 2020). Velayet, TMK m. 339'da düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre, veli olan anne ve baba, çocuğun menfaatlerini gözeterek onun şahıs ve malvarlığını koruyucu tedbirler alır. (Serozan, 2005; Elçin, 2017) Kanundaki tanımda, velayet hakkının sınırları çocuğun menfaati ile çizilmiştir. Konu ile ilgili Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre, çocuğun yüksek yararının dikkate alınması gerekir. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi de bu doğrultuda karar vermektedir (Bantekas-Oette, 2016; Özden Özer Taşkın, 2020).

Çocuğun menfaati ya da çocuğun üstün yararı kavramının tanımı net olarak yapılmamıştır ve farklı görüşler mevcuttur. Kavramın içeriği noktasında farklı görüşler olsa da üzerinde anlaşılmanın çocuğun maddi ve manevi bütünlüğü ve buna ilişkin yapılabilecek davranışlar olduğu sonucuna varılabilir.

Bu kapsamda, velinin görevlerinden biri, çocuğun kişilik hakkını korumaktır. Kişilik hakkı kapsamına, çocuğun ses, görüntü gibi verilerinin korunması da girmektedir. Çocuğa ilişkin bilgilerin sosyal medyada paylaşılmasının velayet hakkının bir parçası olarak görülmesi doğru mudur bunun tartışılması gerekir.

Çocuk hakları hem uluslararası hem de ulusal düzeyde korunmaktadır. Uluslararası düzeyde en önemli belgelerden bir tanesi, Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ve Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesidir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda ise 10., 41., 50. ve 61. Maddelerinde çocuklara ilişkin hükümler bulunmaktadır. Ayrıca, Ayrıca Türk Medeni Kanunu'nda (TMK) ve Türk Ceza Kanunu'nda çocukları koruyan hükümler mevcuttur.

EBEVEYNLERİN İFADE ÖZGÜRLÜĞÜ İLE ÇOCUĞUN ÜSTÜN YARARININ KARŞILAŞTIRILMASI

Sosyal medya artık kişilerin ifadelerini açıkladığı, kendi görüşünü, beğeni ve eleştirilerini paylaştığı bir platformdur. Kişilerin ifade özgürlüğü Anayasa tarafından güvence altına alınan bir haktır. İfade özgürlüğünün de her hak gibi sınırı vardır ki çalışmamız kapsamında buradaki sınır çocuğun kişilik hakkıdır (Serozan, 2005).

Yukarıda bahsedildiği gibi, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne göre, çocuğun üstün yararı her koşulda gözetilmelidir. Ebeveynlerin ifade özgürlüğünün sınırları çizilirken de bakılması gereken ilk konu, ifade araçlarının çocuğun kişilik hakkını ihlal edip etmediğidir. Çocuğun kişilik hakkı ihlal edildiği ölçüde, ebeveynin ifade özgürlüğü de sınırlandırılabilir.

İfade özgürlüğünde hukuka uygunluk sebeplerinden biri olan üstün kamu yararının, çocukların kişilik hakkının ihlali halinde uygulanabilir olduğunu savunmak güçtür. Zira, çocuğun mahrem veya istismar edici olmasa da özel yaşamına dair paylaşımları, üstün kamu yararı olarak değerlendirilemez.

VELAYET HAKKININ ÇOCUĞUN YARARINA SINIRLANDIRILMASI

Velayet hakkının sınırları çocuğun şahıs veya mal varlığını hakları ihlalinin yanı sıra çocuğun menfaatine doğrudan aykırı davranışlardır. Bu şekilde ihlalin varlığı halinde, velayet hakkının sınırlanması için hukuki yollara başvurulabilir. (Grassinger, 2009, İmamoğlu, 2005). Konumuz bakımından, çocuğun kişilik haklarını ihlal edecek düzeyde çocuğu istismar edici, gurur, şeref ve haysiyetini kırıcı paylaşımlar yapılması velayet hakkının sınırlanmasını gündeme getirebilir.

Velayetin doğal sınırını oluşturan çocuğun menfaatinin zarar gördüğü durumda, velayetin TMK tarafından belirlendiği şekliyle sınırlandırılması gerekir. Ancak çocuğun kişilik hakkı, bizzat velisi tarafından ihlal ediliyorsa, bu durumda artık kişiliğin korunması talebinin bu veli aracılığıyla ileri sürülmesi söz konusu olmayacaktır. Böyle bir ihtimalde çocuk, ayırt etme gücüne sahipse, kişiliğin korunması davasını kendisi açabilir. Eğer çocuğun kişilik hakkının ihlali, ana veya babadan biri tarafından gerçekleştiriliyorsa, ihlal etmeyen diğer veli, çocuğun kişilik hakkının korunmasını talep edebilir.

ÇOCUĞUN KİŞİLİK HAKKI İHLALİ HALİNDE BAŞVURABİLECEĞİ HUKUKİ YOLLAR

Türk Medeni Kanunu Kapsamında

Türk Medeni Kanunu m. 23-25, kişilik hakkına içten ve dıştan koruma sağlamaktadır. TMK m. 25, üçüncü bir kişinin kişilik hakkını ihlal etmesi halinde, kişinin başvurabileceği yollar ile açılacak davaları düzenlemiştir. TMK m. 25 kapsamında kişi, gerçekleşmesi muhtemel bir saldırının önlenmesi, gerçekleşmekte olan saldırının durdurulması, sona ermiş saldırının hukuka aykırı olduğunun tespiti, kişilik hakkını ihlal edici davranış sebebiyle bir kazanç elde edilmişse bunun vekaletsiz iş görme hükümlerine göre kendisine iadesini talep hakkı vardır. Bunların yanında, zarar verici davranış sebebiyle maddî ve manevî tazminat da talep edilebilir.

Ayrıca, TMK kapsamında, velayet hukukundan doğan sonuçlar da uygulama alanı bulabilir. TMK m. 346'ya göre, hakim, çocuğun korunması adına çocuk yararına uygun önlemler alabilir. Hakime bu anlamda geniş yetkiler tanınmıştır. Örneğin, hakim, ebeveyni çocuğun görüntülerini sosyal medyada paylaşmaması konusunda ihtar edebilir, halihazırdaki ihlaller bakımından ebeveynlerden bilgi talep edebilir ve çocuğa kayyım atayabilir.

Bu önlemlerin işe yaramaması halinde, en son çare olarak, hakim velayet hakkını kaldırma yetkisi vardır. Çocuğun üstün yararını korumak ve kamu yararı adına, hakim gerektiğinde velayeti anneden ve/veya babadan alabilir (Özer Taşkın, 2020). Tabi ki bu şekilde bir sonuç için sadece sosyal medya paylaşımlarında çocuğun günlük yaşantısını paylaşmak değil suç, cinsellik ya da istismar edici nitelikte ağır davranışlar olmalıdır.

Unutulma Hakkı

Bunların yanında, "unutulma hakkı" olarak doktrine giren, dijital dünyadaki bilgilerin silinmesini talep etme hakkı da kullanılabilir (Akgül, 2016; Steinberg, 2017). Çocuk, unutulma hakkını kullanarak, ebeveynlerinin kendisine dair yaptıkları sosyal medyada paylaşımlarının silinmesini isteyebilir.

Ayrıca 5651 sayılı İnternet Ortamında Yapılan Yayınların Düzenlenmesi ve Bu Yayınlar Yoluyla İşlenen Suçlarla Mücadele Edilmesi Hakkında Kanun'un "İçeriğin Yayından Çıkarılması ve Erişimin Engellenmesi" başlıklı 9. maddesi ile "Özel Hayatın Gizliliği Nedeniyle İçeriğe Erişimin Engellenmesi" başlıklı 9 A. maddesine de başvurulabilecektir.

VELİLERİN ÇOCUKLARINI SOSYAL MEDYADA PAYLAŞIRKEN DİKKAT ETMESİ GEREKENLER

Ebeveynlerin çocuklarını sosyal medyada paylaşırken çocukların mahremiyetine saygı göstermeyi ihmal etmemeleri gerekir. Çocukların her zaman çocuk olarak kalmayıp yetişkin bir birey olduklarında onları aşalayıcı veya gurur kırıcı şekilde gösterecek görüntülerinin paylaşılması gerekir. Bunun yanında, mümkün olduğunda özel yaşamlarına dair paylaşım yapılmaması yerinde olur. Örneğin çocuğun hastalığı ya da fobileri gibi mahrem olması gereken konulara dikkat edilmesi gerekir.

Yapılan araştırmalarda, ebeveynlerin %79'unun çocuklarını yarı çıplak veya çıplak olarak, örneğin havuz kenarında, paylaştığı ortaya çıkmıştır (Brosch, 2016). Bunun yanında, çıplaklık içeren hiçbir görüntünün paylaşılması gerekir. Bebek dahi olsa, havuz, deniz, duş ve benzeri yerlerde fotoğrafları paylaşılmamalıdır.

SONUÇ

Günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte, sosyal medya kullanımı artmıştır. Sosyal medya kullanıcılarının kendi çocuklarının yaşantılarını paylaşması o kadar artmıştır ki literatüre *sharenting* kavramı girmiştir. Ebeveynlerin, çocuklarının her anını kendi takipçileri veya herkese açık şekilde paylaşmaları, akıllara çocukların özel yaşamının gizliliğinin ihlali sonucunun doğup doğmadığını getirmiştir. Çocukların, özel yaşamının gizliliği hakkı, tıpkı herkes gibi hem uluslararası hem de ulusal alanda korunan temel bir yaşama hakkıdır. Bunun yanında, ifade özgürlüğü de korunan temel bir haktır. Dolayısıyla, ebeveynlerin çocuklarının hayatlarına dair kesitleri paylaşmaları, onların ifade özgürlüğü mü yoksa çocukların özel yaşamlarının gizliliği hakkının içinde mi değerlendirilmeli sorusunu doğurmaktadır. Genel görüş ise çocukların özel yaşamın gizliliği haklarının, ebeveynlerinin ifade özgürlüğü hakkından üstün tutulması yönündedir. Konu, velayet hakkı kapsamında değerlendirildiğinde ise ebeveynlerin çocuklarının üstün yararını gözetmesi gerekmesi yasal bir yükümlülüktür. Bu noktada, çocuklarının gizlilik ve mahremiyetini korumak da üstün yararın gözetilmesi kapsamında değerlendirilmelidir. Sonuç olarak, ebeveynlerin çocuklarına dair yapacakları paylaşımlarda, onların mahremiyetini ve üstün yararlarını gözetmesi gerekmektedir.

KAYNAKLAR

- Akgül, A. (2016). Kişisel Verilerin Korunmasında Yeni Bir Hak: "Unutulma Hakkı" ve AB Adalet Divanı'nın "Google Kararı". *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, C. 116.
- Akpınar, B.H./Paylan, N./Etlik Ş./Erus B./Karakoç, H. (2020). "Sharenting" Konusunda Ebeveynlerin Farkındalık Düzeyleri, *Genel Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2(2), 8-18.
- Akyüz, E. (2009). Velayet ve Çocuğun Korunması. Prof. Dr. Ali Naim İnan'a Armağan. Ankara: Seçkin.
- Bantekas, I./Oette, L. (2016). *International Human Rights Law and Practice* (2. Baskı), Cambridge: Cambridge University Press.
- Brosch, A. (2016). Sharenting – Why Do Parents Violate Their Children's Privacy?, DOI: 10.15804/tner.2018.54.4.06
- Brosch, A. (2016). When The Child Is Born Into The Internet: Sharenting As A Growing Trend Among Parents On Facebook. *The New Educational Review*, 43(1), 225-236.
- Canbeldek, Ö. (2016). Fotoğraf Albümlerinden Sosyal Medyaya "Sharenting": Ebeveynlik ve Paylaşım, *Dijital Medya ve Çocuk*. <http://dijitalmedyavecocuk.bilgi.edu.tr/2016/11/16/fotograf-albumlerinden-sosyal-medyaya-sharenting-ebeveynlik-ve-paylasim>.
- Dural, M./Öğüz, T./Gümüş, M. A. (2016). *Türk Özel Hukuku Cilt Iı Aile Hukuku*. İstanbul: Vedat Yayınevi.
- Elçin, E. G. (2017). Çocuğun Menfaati Gereği Çocukla İlgili Uyuşmazlıklarda Görüşünün Alınmaması Gereken Durumlar, *Çocuk Hakları Çalışmaları I.*, İstanbul: Oniki Levha.
- Erişir R./Erişir, D. (2018). Yeni Medya Ve Çocuk: Instagram Özelinde Sharenting (Paylaşanababalık) Örneği. *Yeni Medya Dergisi*, 4-5, 51-64.
- Girgin Ö.A./Gönel S. (2020). Çocuğun Kişisel Verilerinin Sosyal Medyada Ebeveyn Tarafından Paylaşılmasının Hukuki Sonuçları TAAD, s.44, 99-127.

- Grassinger, E. G. E. (2010). Çocuğun Menfaati Gereği Görüşünün Alınmaması Gereken Durumlar, Prof. Dr. Rona Serozan'a Armağan I. İstanbul: Oniki Levha.
- İmamoğlu, S. H. (2005). Çocuğun Kişiliğinin Ana Babaya Karşı Korunması. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 54 (2), S. 183-218.
- Özer Taşkın, Ö. (2020). Velayet Hakkının Kullanılması, Velayetin Kaldırılması, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 6, S. 1, s. 239 – 262.
- Öztan, B. (2015). Aile Hukuku (6. Bası). Ankara, Turhan.
- Serozan, R. (2005). Çocuk Hukuku (2. Bası). İstanbul: Vedat Yayınevi.
- Steinberg, S. B. (2017). Sharenting: Children's Privacy in the Age of Social Media, Emory Law Journal, 66, s. 839-883.